

บังสา (Raja Mahabangsa) จากนั้นกล่าวต่อไปอีกว่า สังฆายา บังสา ได้เลือกหมู่บ้านซึ่งมีทำเลดีสำหรับสร้างเมืองใหม่และตั้งชื่อเมืองนั้นตามพ่อเผ่าที่ทำการเกษตรอยู่ที่นั่น คือ โตะ ตานี (Tok Tani) เนื่องจากชาวบ้านเรียกท่านว่า เปาะ ตานี (Pak Tani) จึงทำให้การออกเสียงชื่อนี้กลายเป็น “ปัตตานี” (Patani) ในระยะต่อ ๆ มา

4. คำว่า “ปัตตานี” ไกลเคียงกับคำ “Fathoni” ในภาษาอาหรับที่แปลว่า นักปราชญ์ หรือ ผู้ทรงความรู้ คำนี้มักปรากฏท้ายชื่อปราชญ์มุสลิมผู้มีชื่อเสียงของปัตตานีในอดีตหลายท่าน เช่น Sheikh Daud bin Abdullah al-Fathoni (พ.ศ. 2312-2390) Sheikh Wan Ahmad bin Mohamad Zain al-Fathoni (พ.ศ. 2393-2451) หรืออย่างท่านปู่ของท่านหะยีสุหลง อับดุลกอเดร์ คือ Sheikh Zainal Abidin bin Muhamad al-Fathoni ประการที่สอง คือ วัฒนธรรมในการตั้งชื่อบ้านนามเมืองในอดีตมักเป็นชื่อ “พีชพันธุ์” หรือเป็นลักษณะเด่นที่เป็นปรากฏการณ์สำคัญของสถานที่นั้น ๆ การใช้ “นามบุคคล” เป็น “หมู่บ้าน” พอจะพบได้บ้างแต่คงไม่ใช่นามของ “ราชอาณาจักร” อย่าง “ปัตตานี” ซึ่งถ้าเป็นนามบุคคลก็คงเป็นพระนามของพระมหากษัตริย์ หรือ “สายตระกูล” มากกว่า ประการสุดท้าย “ฟาฏอนี” เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความหมาย และยืนยันความเป็นราชอาณาจักรอิสลามได้อย่างเหมาะสมที่สุด ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า คำว่า ปัตตานี กลายเสียงจากคำว่า “ฟาฏอนี” ที่แปลว่า “ปราชญ์”

ข้อสรุปดังกล่าวอาจไม่ตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทั้งนี้เนื่องจากคำว่า “พะฏอนีย์” เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อประมาณปลายศตวรรษที่ 18 ในขณะที่คำว่าปะตานีนั้นมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 14-15 โดยชัยคุ วัน อะหมัด บิน มุฮัมมัด เซน กล่าวคือท่านได้เปลี่ยนการสะกดตัวอักษรยาวีของคำว่า “ปะตานี” () เป็น “พะฏอนีย์” () เนื่องจากในภาษาอาหรับเมื่อสะกดตามชื่อเดิมแล้วมีความหมายไม่ตี²⁶ นอกจากนี้เหตุผลอีกประการหนึ่ง คือหากสังเกตใน ดาริควะ ปะตานี ฉบับที่คัดลอกโดย ชัยคุ ดาวูด บิน อับดุลเลาะ อัลพะฏอนีย์เอง ท่านใช้วิธีการสะกดแบบเดิมคือ () โดยยังไม่มีเปลี่ยนแปลงใด ๆ

ส่วนในกรณีของคำว่า “อัลพะฏอนีย์” ที่ปรากฏอยู่หลังชื่อของนักปราชญ์ อย่างเช่น ชัยคุ ดาวูด บิน อับดุลเลาะ อัลพะฏอนีย์ หรือ ชัยคุ วัน อะหมัด บิน มุฮัมมัด เซน อัลพะฏอนีย์ และนักปราชญ์ท่านอื่น ๆ นั้น เป็นการใช้ชื่อสกุลตามแบบวัฒนธรรมอาหรับ ซึ่งนิยมใช้ชื่อของบรรพบุรุษอาชีพ และสถานที่ หรือเมืองที่เกิดเป็นสกุลต่อท้าย ฉะนั้นในเมื่อทั้ง ชัยคุ ดาวูด และชัยคุ วันอะหมัด รวมถึงนักปราชญ์ท่านอื่นต่างก็เป็นชาวปัตตานี ท่านจึงใช้ชื่อสกุล “อัลพะฏอนีย์” ต่อท้าย ในขณะที่

²⁶ คำว่า พะตานี () หมายถึง ผู้ก่อหายนะ ส่วนคำว่า พะฏอนีย์ () หมายถึง ผู้ทรงความรู้ หรือปราชญ์

ชัยคุ อัสมาแอล บิน หะยีมุฮัมมัด อัสสัมลาเวีย เอง แม้ว่าท่านจะเป็นชาวปัตตานีแต่กลับใช้ชื่อสกุลต่อท้ายเป็น “อัสสัมลาเวีย” หมายถึงชาวสะมะโลา แทน นอกจากนี้ในกรณีของโต๊ะครู หะยีวันอิติริส บิน หะยีวันอาลี หรือบาบอเยาะห์ ท่านก็เคยถูกตั้งชื่อเล่นว่า “อัลค็อยยาต” หมายถึง ช่างตัดเย็บ เนื่องจากในขณะที่ท่านศึกษาอยู่ ณ นครมักกะฮ์ ท่านได้ถือโอกาสในช่วงกลางคืนเย็บหมวกกปีเยาะห์ขาย เพื่อเป็นรายได้เลี้ยงดูครอบครัว

ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ปัตตานี ไม่ได้กลายเป็นเสียงมาจาก พระภูอนีย์ ในภาษาอาหรับ ตรงกันข้าม พระภูอนีย์ กลายเป็นเสียงมาจาก ปะตานี ในภาษามลายู ดังเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของ ชัยคุ ฟากิฮุ อาลี ที่ระบุว่า ปะตานีในสมัยนั้นชาวอาหรับเรียกว่า “พระภูอนีย์” และสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้คำนำหน้า และวลีต่อท้ายพระนามของกษัตริย์ จากเดิม “พญาตุนักปา” เป็น “สุลต่าน อัสมาอีล ซาห์ ซิลลูลลอฮุ ฟิล อาลัม” แสดงถึงอิทธิพลของความเชื่อเกี่ยวกับกษัตริย์เป็นเสมือนสมมติเทพ ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในเปอร์เซียในยุคของราชวงศ์ซาชานิด โดยภายหลังราชวงศ์ฟาฏิมียะฮ์ได้รับเอาแนวคิดนี้มาและเปลี่ยนแปลงความเชื่อเป็นอิหม่าม²⁷ หรือผู้นำสูงสุดนั้นเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์²⁸ พร้อมกันนี้ก็ได้พยายามเผยแพร่แนวคิดผ่านการจัดตั้งสถาบัน และจากความพยายามดังกล่าวส่งผลให้แนวคิดนี้แพร่กระจายออกไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น อียิปต์ เยเมน เปอร์เซีย และอินเดีย เป็นต้น สำหรับประชาชนทั่วไปอิหม่ามซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดจึงกลายเป็น “เงาของอัลลอฮ์บนพื้นพิภพ” และในขณะเดียวกันก็เป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่รับคำบัญชาโดยตรงจากพระเจ้าด้วยวิธีการเปิดเผย หรืออิรเวญ (วะหฺยู) ดังนั้นผู้ที่ขัดขืน ต่อต้าน และไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำสูงสุดจะต้องรับโทษตาย เพราะถือว่าขัดขืนคำสั่งของพระเจ้า สำหรับคำนำหน้าที่นิยมใช้ ได้แก่ อิหม่าม ศอฮิบุชชะมาน สุลต่าน อัชชะรีฟ อัลกอฎี เป็นต้น (Hasan 'Ibrāhīm Hasan, 1965 : 3/252)

ครั้นศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาเผยแพร่ในเมืองเปอร์ลัมบนเกาะสุมาตราโดยนักเผยแผ่ชาวอาหรับที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์แนวคิดนี้จึงถูกเผยแพร่ไปพร้อม ๆ กับศาสนาอิสลามเช่นกัน แม้ว่าในภายหลังนิกายนี้จะถูกกวาดล้างไป แต่ร่องรอยของแนวคิดก็ยังคงปรากฏอยู่ในวลีต่อท้ายพระนามของกษัตริย์ รวมถึงการเปลี่ยนไปปรับศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ของอับดุลลอฮุ โอรสองค์ที่ 2 ในสุลต่านมาลิก อัศศอลิหุ ซึ่งต่อมาภายหลังได้ก่อตั้งอาณาจักรอาหรับบาบุมุน และได้รับสมญานามเป็นมาลิก อัลมันซูร์ (Slamet Muljana, 2006 : 137) ก็เป็นการฟื้นฟูและอุปถัมภ์ความเชื่อในนิกายนี้ได้อีกทางหนึ่ง

²⁷ อิหม่าม ตามความเชื่อของกลุ่มชีอะฮ์นิกายอิมามียะฮ์ มีตำแหน่งเท่ากับท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ และมีตำแหน่งเหนือกว่าบรรดานบี และสิ่งที่ถูกบังเกิดอื่น ๆ (มุหัมมัด มันซูร์ นุอุมานีย์, 2531 : 89)

²⁸ คล้ายกับเทวราช (King-God)

นอกจากนี้เกี่ยวกับที่มาของชื่อปัตตานีนักวิชาการอย่าง ประพนธ์ เรืองณรงค์, อ้างถึง ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ, (2547:336-337) มีความเห็นว่า ปัตตานี มาจากคำมลายูว่า เปอตานี (Pertani) หมายถึงชานา หรือชาวสวน อีกคำหนึ่งคือ ตานี (Tani) หมายถึงทำนา หรือทำสวน ปัตตานีคงเป็นแหล่งกิจกรรมมาตั้งแต่อดีต หรืออาจมาจากปัตตานีจากคำมลายูอีกคำหนึ่งว่าปันตัยอินี (Pantai ini) หมายถึง ชายหาดนี้

ตามตำนาน ไทรบุรีเล่าถึงพระธิดาเจ้าเมืองไทรบุรี (หรือรัฐเกดะห์ของประเทศมาเลเซียปัจจุบัน) ทรงช้างนำขบวนไปสร้างบ้านแปลงเมือง ณ ฝั่งทะเลตะวันออก ปรากฏนิมิตมงคลคือกระจงเผือกวิ่งตัดหน้าขบวนพระที่นั่ง พระธิดาถามว่ามันวิ่งหายไปไหนแล้ว ทหารทูลเป็นภาษามลายูว่าปันตัยอินี (ปันตัน=ชายหาด, อินี = นี้) หมายถึงกระจงเผือกวิ่งหายไปตรงหาดนี้ เมื่อสร้างเมืองตรงที่เกิดนิมิตดังกล่าว จึงตั้งชื่อเมืองว่าปันตัยอินีต่อมากลายเสียงเป็นปะตานี

นอกจากนี้ในหนังสือตาริค ปะตานี (Tarikh Petani) ซึ่งเขียนโดยชัยคุ ฟากิฮู อาลี ระบุว่า “เมืองของกษัตริย์แห่งราชวงศ์มหาวังศาแห่งลังกาสุกะอ่อนแอกว่ากษัตริย์แห่งศรีวิชัย กษัตริย์แห่งศรีวิชัยเดิมมาจากปาเล็มบัง คนปาเล็มบังชำนาญในการรบทั้งในทะเลและข้ามปากทั่วทุกแห่งที่พวกเขาต้องการ เพราะความชำนาญในการรบนี้เอง คนมลายูในเมืองลังกาสุกะจึงกลัวพวกเขา กษัตริย์แห่งศรีวิชัยมีพระนามว่า ชังชังวงศ์ ในปี ค.ศ. 750 กษัตริย์องค์นี้ได้มาโจมตีเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรลังกาสุกะทุกเมืองจนอาณาจักรลังกาสุกะปราชัย ขณะนั้นเมืองปะตานีเพิ่งจะมีชื่อว่าปะตานี”

เมื่อกษัตริย์องค์นี้รบชนะแล้ว พระองค์จะหาสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์เพื่อสร้างราชวัง ผู้คนแถบนั้นมีอาชีพสองอย่าง คือ จับปลาในทะเลอย่างหนึ่งและอีกอย่างหนึ่งคือ เพาะปลูก มีโตะตานี เป็นหัวหน้าคนในหมู่บ้านนั้น ดังนั้นจึงมีการเข้าเฝ้ากราบทูลพระองค์ว่า สถานที่ของโตะตานีนั้นดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่จะสร้างราชวัง พระองค์จึงสร้างราชวังในหมู่บ้านของโตะตานี แต่ชาวบ้านเรียกว่า “ปะตานี” ต่อมาเมืองนั้นจึงมีชื่อว่า “ปะตานี” นี่คือความเป็นมาของปะตานี (อ.ลออแมน และ อารีฟิน บินจิ, 2541 : 34)

อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า ปัตตานี หรือ ปะตานี นั้นมาจากชื่อของพ่อเฒ่าที่อาศัยอยู่ที่ชายทะเล ซึ่งสอดคล้องกับตำนานปะตานี (Hikayat Patani) ที่ระบุว่า ผู้ก่อสร้างเมืองปัตตานีคือ พญาตุนักพา (Phyatu Nakpa) ผู้เป็นบุตรของพญาตุกรูบมหายานา (Phyatu krub Mahajana) ซึ่งปกครองเมือง “โกตามะหัลลีชัย “ เพราะโกตามะหัลลีชัยตั้งอยู่ไกลจากฝั่งทะเล ดังนั้นจึงเป็นการลำบากต่อบรรดาพ่อค้าในการแวะจอด การค้าขายภายในรัฐจึงเสื่อมลง และเกิดการขาดแคลนสถานการณ์เช่นนี้เป็นเหตุให้ประชาชนภายในรัฐออกไปดำรงชีวิตอยู่ภายนอกเมืองมีผลทำให้ประชากรของโกตามะหัลลีชัยมีจำนวนลดลงมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันที่บริเวณชายฝั่งทะเล นั่นคือบริเวณเหล่า

หมู่บ้านที่บุกเบิกโดยคนมลายูจากสุมาตรา²⁹ มีสถานภาพที่ตรงข้ามกัน คือ ยิ่งเจริญและมีผู้คนเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้น

ตามหนังสือประวัติราชอาณาจักรมลายูปัตตานี ซึ่งเขียนโดยอิบรอฮีม ซุกรี ยังกล่าวอีกว่าหมู่บ้านปะตานี ตั้งอยู่ในภูมิภาคที่สวยงามพื้นดินเป็นที่ราบ แต่สูง และปลอดภัยจากภัยน้ำท่วม ฝั่งทะเลนั้นมีรูปร่างเป็นอ่าวที่กว้าง มีแหลมหนึ่งที่ยาวเหยียดตั้งอยู่ด้านหน้าสามารถเป็นท่าเทียบเรือที่ดี ด้วยความปลอดภัยจากภัยของคลื่นและลมพายุ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายหนึ่งที่เป็นทางคมนาคมไปมาจากทะเลสู่ทางบก โดยในหนังสือประวัติราชอาณาจักรมลายูปัตตานียังระบุอีกว่าหมู่บ้านปะตานีนี้ตั้งอยู่บริเวณกรือเซะในปัจจุบัน ดังนั้นจากหลักฐานและคำบอกเล่าข้างต้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าปะตานี หรือปัตตานีนั้นน่าจะมาจากคำว่า “ปะตานี” ซึ่งมาจากชื่อของผู้เฒ่าที่อาศัยอยู่บริเวณชายหาดแห่งนั้น

ราชอาณาจักรมลายูปัตตานีได้สืบทอดมาจากราชอาณาจักรลังกาสุกะ (Langkasuka) ซึ่งเป็นราชอาณาจักรเดิมก่อนปัตตานี (Wheatley P., 1961:19) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าราชอาณาจักรศรีวิชัยเป็นบรรพบุรุษของราชอาณาจักรมลายูแห่งแรกในภูมิภาคช่องแคบมะละกา และได้ขยายอำนาจครอบคลุมถึงราชอาณาจักรลังกาสุกะในศตวรรษที่ 8 และ 9 ซึ่งถือเป็นการนำราชอาณาจักรลังกาสุกะมาสู่ราชอาณาจักรของโลกมลายู (Wheatley P., 1961 : 263-264) ในศตวรรษที่ 11 ภายหลังจากที่อาณาจักรศรีวิชัยได้เสื่อมลง บรรดาราชอาณาจักรในภูมิภาคคอโคตกระสามารถสถาปนาความเป็นรัฐอิสระของตนได้อย่างไม่ต้องเกรงกลัว แต่เป็นการทำทลายราชอาณาจักรมัชปาหิตและสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 14 การแข่งขันด้านการค้าและการแผ่ขยายของศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้เริ่มมีผลกระทบต่อการแข่งขันและกลุ่มดั้งเดิมที่อยู่ในแนวร่วมเดียวกัน เป็นที่เชื่อกันทั่วไปว่าราชอาณาจักรมลายูปัตตานีได้ก่อตั้งขึ้นในราวกลางศตวรรษที่ 14 และ 15 ซึ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามเหตุผลทางการเมืองและสภาพแวดล้อมทางการค้า (Teew and D.K. Wyatt, 1970 : 3)

ปัตตานีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในแหลมมลายู ในสมัยกลางกรุงศรีอยุธยา โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่บริเวณตำบลบานาและตำบลตันหยงลูโ๊ะ เป็นเมืองท่าที่มีการค้าขายติดต่อกับนานาประเทศทั้งในกลุ่มตะวันออกและตะวันตก ดังจะเห็นได้จากสมญาต่าง ๆ ที่ได้รับ อาทิ เมืองท่าพี่น้องกับเมืองฮิราโด (Hirado) ของญี่ปุ่น หรือ แหล่งรวมสินค้าผ้าไหมชั้นนำ นอกเหนือจากกวางตุ้ง (อนันต์ วัฒนานิก, 2529 : 2820)

แอนเดอร์สัน (Anderson) กล่าวว่าความเจริญรุ่งเรืองของปัตตานีโดยพื้นฐานแล้วขึ้นอยู่กับการค้า โดยเฉพาะในต้นศตวรรษที่ 16 ปัตตานีได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่ยิ่งใหญ่

²⁹ อยู่ระหว่างประตูช้างกับสะพานกือตี (Siti Hawa, 1992 : 3)

ต่อมาท่าเรือปัตตานีได้กลายเป็นที่จอดเรือจากสุรัต (Surat) กัว (Goa) และอ่าวโคโรมันเดล (Mandel Coast) และเรือสำเภาจากญี่ปุ่นและจีนก็เข้าเทียบท่าเช่นกัน ส่วนมันเดลโล (Mandelslo) กล่าวว่า ชาวพื้นเมืองปัตตานีมีผลไม้รับประทานแต่ละเดือนนานาชนิด และไก่ได้วางไข่วันละสองฟอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวเมืองปัตตานีมีความอุดมสมบูรณ์มีพืชพันธุ์ธัญญาหารมากมาย เช่น ข้าว เนื้อวัว แพะ ห่าน เป็ด ไก่ กวาง นกยูง ไก่วง กระต่ายป่า สัตว์ปีกและเนื้อกวางป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลไม้ไม่มีเป็นร้อยชนิด (พริยศ ราฮีมมูลา, 2543 : 3)

ราชอาณาจักรมลายูปะตานี อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีประวัติศาสตร์เป็นมายาวนาน ซึ่งบางครั้งมีสภาพเป็นรัฐอิสระและบางครั้งมีสภาพที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของอาณาจักรอื่น ๆ สลับกันไปมา ซึ่งในที่นี่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของราชอาณาจักรมลายูปะตานีตั้งแต่การปกครองของราชวงศ์ศรีวังสาจนถึงการเปลี่ยนเข้ามาเป็นสามจังหวัดของประเทศไทยโดยสรุป

หลังจากที่พญาตุนักฟ้าได้ก่อตั้งเมืองปะตานี ต่อมาเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ โอรสของพระองค์ซึ่งก็คือราชาอินทราได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ปะตานีก็กลายเป็นรัฐอิสลามโดยมีชื่อว่า “ปะตานี ดารุสสลาม” การเข้ามาของศาสนาอิสลามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมมลายู ทั้งทางด้านความเชื่อ ประเพณี การศึกษา และการเมืองการปกครอง (Mohd. Zamberi A. Malek, 1994 : 13)

พญาอินทรา หลังจากเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามแล้ว ได้เปลี่ยนพระนาม เป็นสุลต่าน อิสมาอิล ซาห์ ซิลลุลลอฮฺ ฟิล อาลัม (Sultan Isma'il Syah Zillullah Fil A'lam) พระองค์ทรงมีโอรสธิดารวม 3 พระองค์ องค์โต เป็นโอรสชื่อ เกอรูบ พิชัย ไปหน้า (Kerub Phicai Paina) องค์กลางเป็นธิดา ชื่อ ตนกู มหาชัย (Tunku Mahacai) องค์เล็กเป็นบุตรชาย ชื่อมหาชัย ไปหลัง (Mahacai Pailan) โอรสของสุลต่านทั้ง 2 พระองค์ ได้เป็นกษัตริย์ของปัตตานีในเวลาต่อมา คือ เกอรูบ พิชัย ไปหน้า ได้เป็นสุลต่าน มูซอฟฟาร์ ซาห์ และองค์สุดท้าย คือ มหาชัยไปหลังได้เป็นสุลต่าน มันซูร์ ซาห์ (Teeuw and Wyatt, 1970 : 148, 152) ส่วนธิดา คือ ตนกู มหาชัย เปลี่ยนพระนามเป็น ซิตี อาอิชะห์ (Siti Aisyah) ซึ่งต่อมาพระองค์ได้เป็นมเหสีของสุลต่านญาลาล แห่งเมืองสาย (สายบุรี) (Teeuw and Wyatt, 1970 : 11)

สุลต่านมูซอฟฟาร์ ซาห์ มีโอรส 2 พระองค์ คือสุลต่านปาติค สยาม (Sultan Patik Siam) และราชาบัมบัง (Raja Bambang) ส่วนสุลต่าน มันซูร์ ซาห์ มีโอรส และธิดา รวม 6 พระองค์ 3 พระองค์แรกเป็นธิดา ซึ่งต่อมาได้เป็นกษัตริย์ปัตตานี ได้แก่ กษัตริย์ฮีเยา (Raja Hijau) กษัตริย์บีรู (Raja Biru) กษัตริย์อูงู (Raja Ungu) องค์ที่ 4 เป็นโอรส ชื่อราชาบีมา (Raja Bima) องค์ที่ 5 ราชาฆามัส กรันจิง (Raja Emas Kerancan) และองค์ที่ 6 ชื่อ สุลต่าน บาฮาดู ซาห์ (Sultan Bahadu Syah) ซึ่งได้เป็นกษัตริย์ปัตตานี ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ระหว่างปี พ.ศ. 2116-2127 ก่อนกษัตริย์

ฮิเยาจะขึ้นครองราชย์ ส่วนกษัตริย์กูนิง ธิดาของกษัตริย์อูง เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของตระกูลกษัตริย์บูกิต ชิฆุนตัง (Bukit Siguntan) ราชวงศ์ศรีวังสา ซึ่งเป็นสายเลือดปัตตานีอย่างแท้จริง (Abdul Halim Bashah, 1994 : 113) หลังจากนั้นกษัตริย์ปัตตานีเป็นของราชวงศ์กัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2194 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2329 ปัตตานีตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม กษัตริย์เชื้อสายกัณฑ์ ยังคงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีต่อมาอีกหลายพระองค์

ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อปี พ.ศ. 2351 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีเป็นเจ็ดหัวเมืองดังต่อไปนี้

1. เมืองปัตตานี
2. เมืองยะลา (ปัจจุบันเป็นจังหวัดยะลา)
3. เมืองยะหริ่ง (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
4. เมืองระแงะ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส)
5. เมืองรามัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดยะลา)
6. เมืองสายบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)
7. เมืองหนองจิก (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี)

โดยให้แต่ละเมืองมีฐานะเป็นเมืองระดับสาม ซึ่งต้องขึ้นกับเมืองสงขลา และเจ้าเมืองต้องได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ เมืองใดที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธก็ส่งเจ้าเมืองที่นับถือพุทธศาสนาไปปกครอง และเมืองที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมก็ใช้ผู้ปกครองที่เป็นมุสลิม (รัตติยา สาและ, 2544 : 51)

จนกระทั่ง พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการปกครองแบบเก่าที่ให้เจ้าเมืองมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง มาเป็นการปกครองแบบ “มณฑลเทศาภิบาล” แต่ยังคงแต่งตั้ง “ราชา” หรือ “สุลต่าน” ที่เคยมีอำนาจปกครองเมืองต่าง ๆ ทางแหลมมลายูเหล่านั้นให้การปกครองต่อไป โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บุตรเจ้าเมืองรับราชการอยู่เป็นเจ้าเมืองต่อไปคล้ายกับการสืบสกุลวงศ์ ในระยะแรก ๆ บริเวณเจ็ดหัวเมืองขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่มณฑลนครศรีธรรมราช

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ได้มีการประกาศจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นมาอีกมณฑลหนึ่ง เรียกว่า “มณฑลปัตตานี” (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 23 ร.ศ. 125 : 399) มีลักษณะการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลเช่นเดียวกับมณฑลอื่น ๆ ของราชอาณาจักรสยามในเวลานั้น ทั้งนี้ได้ปรับปรุงอาณาเขตเสียใหม่ โดยปรับ 7 หัวเมืองให้เหลือเป็น 4 หัวเมือง ได้แก่

1. เมืองปัตตานี : ประกอบด้วย หนองจิก และยะหริ่งเดิม
2. เมืองยะลา : ประกอบด้วย ยะลา และรามัน

3. เมืองสายบุรี

4. เมืองระแงะ

ในปี พ.ศ.2459 ได้ยกเลิก “เมือง” เปลี่ยนมาใช้ “จังหวัด” ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสายบุรี และจังหวัดนราธิวาส (จากเดิมคือเมืองระแงะ) ต่อมาได้ยกเลิกจังหวัดสายบุรีเหลือเป็นอำเภอ และในปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม ให้จังหวัดทั้งสาม คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย บริหารการปกครองโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ที่กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งขึ้นสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยแต่ละจังหวัดมีการแบ่งอำนาจหน้าที่ลดหลั่นกันไป เช่นในส่วนภูมิภาคเป็นระดับอำเภอ กิ่งอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งมีนายอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองดูแล ตามลำดับ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 มีการแบ่งอำนาจหน้าที่ในส่วนนี้เป็นส่วนท้องถิ่นด้วย คือแบ่งเป็นเทศบาล (รวมสุขาภิบาลเก่า) องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ดูแลตามลำดับ

ปัจจุบันปัตตานีมีเขตการปกครอง 12 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะรัง อำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี อำเภอมายอ อำเภอหนองจิก อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอแม่ลาน อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอกะพ้อ และอำเภอไม้แก่น

3.8.5 สังเขปประวัติชนชาติมลายู

นักวิชาการได้ให้ทัศนะที่หลากหลายเกี่ยวกับความหมายในทางภาษาศาสตร์ของคำว่า “มลายู” เวิร์นดลี่ (Werndly) ให้ความเห็นว่า “Melayu” นั้นมาจากคำว่า “Melaju” คำนี้มาจากรากคำของคำว่า “laju” ที่มีความหมายว่า “เร็ว ว่องไว กระฉับกระเฉง” จากคำดังกล่าว สามารถที่จะให้ความหมายว่าชาวมลายูนั้น มีบุคคลลักษณะที่ฉับไวและเก่งกาจ การกระทำทุกอย่างของพวกเขารวดเร็วและว่องไว (Ismail Hamid, 1991 : 1)

ฟาน เดอร์ ทูก (Van der Tuuk) มีความเห็นว่าคำว่า “Melayu” นั้นมีความหมายว่า การข้ามฝั่ง ด้วยความเข้าใจหรือเหตุผลที่ว่าชาวมลายูนั้นข้ามฝั่งหรือเปลี่ยนศาสนาจากฮินดู-พุทธ มาสู่อิสลามซึ่งเป็นความเห็นที่ตรงข้ามกับความเห็นของ ฮอลแลนด์เดอร์ (Hollander) ซึ่งได้ให้คำอธิบายของคำว่า “มลายู” ว่าหมายถึงผู้พบเนจรอ่อนเร่ เนื่องจากว่าชาวมลายูนั้นชอบการพเนจรหรือการท่องเที่ยวไปจากที่หนึ่งสู่อีกที่หนึ่ง ดังเช่นการเดินทางที่ไปตามเส้นทางทะเล ยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น

ประเทศฟิลิปปินส์ เกาะกิวชูเหนือ และเกาะกวม พร้อมทั้งเกาะตะวันออกไปจนถึงหมู่เกาะไมโครนีเซีย เมลानीเซีย เส้นทางใต้นั้นพวกเขาได้อพยพไปยังเกาะบอร์เนียว สุมาตรา ชวา แหลมมลายู รวมทั้งเกาะ มาลากาลี

ส่วนฮารุน อามีนุรรอซิด (Harun Aminurrashid, 1966 : 4) กล่าวว่า คำว่ามลายูนั้น มาจากคำภาษาสันสกฤต คือ คำว่า “มลายู” หรือไม่ก็มาจากคำว่า “มาลัย” ในภาษาทมิฬ ซึ่งมีความหมายว่าภูเขาหรือเนินสูง คนโปรตุเกสออกเสียงเป็น “มาลาโย”

โอมาร์ อามิร ฮูเซน (Omar Amir Husin, 1962 : 189) กล่าวว่า คำว่ามลายูนั้นเป็นชื่อเรียกสถานที่หนึ่งในประเทศเปอร์เซียที่มีชื่อว่า “Mahaluyah” ชาวมฮัลยูฮู ได้พเนจรไปทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้ตั้งหลักแหล่งที่สุมาตราและเกาะบริเวณรอบ ๆ ชนเผ่ามฮัลยูฮู นั้นเองที่ได้นำอิทธิพลเหล่านั้นเข้ามาในวรรณคดีมลายู เขายังได้อธิบายต่อไปอีกว่าคำว่ามลายูอาจจะมาจากบรรดาชื่อของครูซึ่งได้รับการขนานนามว่า “Mulaya” ซึ่งครูเหล่านั้นกล่าวกันว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำให้วัฒนธรรมมลายูเจริญเติบโต

ในขณะที่ดาร์ลุส อะห์มัด (Darus Ahmad, 1967 : 1) มีทัศนะว่า คำว่ามลายูเอามาจากชื่อของต้นฆาฮารู (Gaharu) ซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีกลิ่นหอม คนอินเดียในสมัยโบราณเคยเรียกแหลมมลายูว่า เมืองฆาฮารู ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า Mo-lo-yeu หรือ Mo-lo-you ก็ที่ได้มีการพูดถึงกัน โดยหลวงจีน อี้ ซิง (I-Tsing) ในบันทึกของท่านมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 คำมลายูอาจใช้เรียกเผ่าต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายตามที่ต่าง ๆ ในภูมิภาคมลายู และสุมาตรา ต่อมาคำว่ามลายูนี้เป็นที่รู้จักเมื่อรัฐมลายูที่สุมาตรามิซัยเหือรัฐศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ 13

จากความเห็นข้างต้น มลายู เป็นชื่อเฉพาะสำหรับกลุ่มชนชาติหนึ่งในบริเวณหมู่เกาะมลายู หรือเป็นชื่อทั่วไปสำหรับกลุ่มต่าง ๆ ที่ใช้ภาษาเดียวกันในตระกูลภาษามลายู โพลินีเซีย (ออสโตรนีเซีย) ในฐานะที่เป็นชื่อเฉพาะ กลุ่มชนชาตินี้อาศัยในบริเวณแหลมมลายู สิงคโปร์ ภาคใต้ของประเทศไทย ชายฝั่งเกาะสุมาตราตะวันออก ชายฝั่งเกาะบอร์เนียวและในบริเวณอื่น ๆ ในหมู่เกาะมลายู (นุซันตารา) และบริเวณที่พวกมลายูอพยพซึ่งพบได้ในทั่วโลก

ความหมายทางด้านภาษาศาสตร์ มลายูเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาซึ่งพบได้ในทั่วไปในหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปจนถึงเกาะกวม และตอนเหนือประเทศไต้หวัน เวียดนามใต้และกัมพูชาในทวีปเอเชีย เกาะมาลากาลีในทะเลอินเดียและอิหร่านตะวันออก

นอกจากนี้ความหมายของคำว่า “มลายู” นั้นยังมีการพัฒนาตามยุคสมัย และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าบางครั้งคำว่า “มลายู” จะหมายถึงภาษามลายู บางครั้งจะหมายถึงเชื้อชาติ และบางครั้งจะหมายถึงชนเผ่า (sukubangsa) และต่อมายังจะหมายถึงผู้

ร่วมศาสนาอิสลามอีกด้วย คนมลายูอาศัยอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน อินโดนีเซีย บางส่วนของประเทศศรีลังกา ประเทศออสเตรเลีย ซาอุดีอาระเบีย และแอฟริกาใต้

หากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ของดินแดนบนคาบสมุทรมลายู เราจะพบว่ามีความแตกต่างระหว่าง ความหมายของคำว่า “ชาวมลายู” ในอดีตกับปัจจุบัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเข้าใจหรือการใช้คำว่า “ชาวมลายู” นั้นมีพัฒนาการไปตามกาลเวลาในประวัติศาสตร์ด้วย

ใน Sejarah Melayu ได้กล่าวถึงคำว่า “มลายู” ว่าเป็นชื่อของแม่น้ำที่ไหลผ่านภูเขาชีฆุนตัง (Bukit Siguntang) ซึ่งเป็นภูเขาคัดกัฏฐิต์ตามความเชื่อของชาวปาเล็มบัง (Palembang) แห่งอาณาจักรศรีวิชัย ตามตำนานซึ่งบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์มลายู กล่าวไว้ว่าเจ้าชายเชื้อสายของอเล็กซานเดอร์มหาราช (Raja Iskandar Zulkarnain) สามองค์ได้ปรากฏกายขึ้นโดยเหตุอัศจรรย์ ณ ภูเขาภูนี้ ต่อมาเจ้าชายทั้งสามองค์ก็ถูกเชิญไปปกครองเมืองต่าง ๆ บนเกาะสุมาตรา โดยองค์สุดท้ายพระนามว่าสังอุตระ (Sang Utara) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นศรีตรีบูวานา (Sri Tri Buana) ได้ปกครองดินแดนปาเล็มบัง ราชอาณาจักรซึ่งครอบครองปาเล็มบังนี้เองที่ประวัติศาสตร์มลายู บันทึกไว้ว่าเป็นต้นราชวงศ์แห่งอาณาจักรมะละกบบนคาบสมุทรมลายู ดังนั้น คำว่า “มลายู” ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์มลายู จึงเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะ กล่าวคือใช้เพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์ของกลุ่มชนดังกล่าว

ต่อมาเมื่อคนกลุ่มนี้เข้ามาปกครองมะละกา ด้วยความรู้ความสามารถในด้านเศรษฐกิจและความสามารถในการจัดหาทรัพยากรของพื้นที่ จึงทำให้กลุ่มชนพื้นเมืองเดิมของมะละกา ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาวเล (Orang Laut) และชาวพื้นเมือง (Orang Asli) เกิดการยอมรับผู้ปกครองคนใหม่ที่มาจากภูเขาชีฆุนตัง (Bukit Siguntang) ซึ่งมีความเหนือกว่าทั้งในแง่เชื้อสายและวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เหนือกว่าของผู้พยุพสุ่มชนพื้นเมือง ทำให้มะละกา กลายเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบริเวณโดยรอบ คำว่า “มลายู” จึงเริ่มพัฒนาความหมายครอบคลุมสังคมในดินแดนใหม่ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาวเลและชาวพื้นเมือง ซึ่งถูกดึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมะละกา

หลังจากที่กลุ่มผู้พยุพจากสุมาตราสามารถตั้งหลักแหล่งที่มั่นคงที่มะละกาได้แล้ว การปรับเปลี่ยนแบบแผนทางวัฒนธรรมที่สำคัญได้เกิดขึ้นอีกครั้งนั้นคือ การนับถือศาสนาอิสลาม หลังจากที่ศาสนาอิสลามได้ตั้งมั่นในมะละกาแล้ว ความเป็นมุสลิมจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งของชุมชน “มลายู” แห่งมะละกา ดังนั้นการรับอิสลามของมะละกาได้ส่งผลให้ความหมายของคำว่า “มลายู” ครอบคลุมผู้พยุพมาจากภูเขาชีฆุนตัง (Bukit Siguntang) และกลุ่มชนพื้นเมืองของมะละกา และยังรวมไปถึงการนับถือศาสนาอิสลามด้วย ฉะนั้นการนับถือศาสนาอิสลามจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญของการเป็น “ชาวมลายู” ซึ่งในสังคมมะละกาถือการเป็นมุสลิมว่าเป็น

การ “Masuk Melayu” หรือ “การเข้าสู่ความเป็นมลายู” เช่นเดียวกับสังคมมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดังนั้นความเป็น “มลายู” ซึ่งรวมถึงการเป็นมุสลิมส่งผลให้คำว่า “มลายู” มีความหมายกว้างขึ้นและเอื้ออำนวยให้กลุ่มชนและดินแดนที่หลากหลายสามารถนำตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรแห่งนี้

จากข้อมูลในข้างต้นแสดงถึงพัฒนาการของคำว่ามลายูช่วงต่าง ๆ ซึ่งสามารถกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. คำว่า “มลายู” มาจากชื่อรัฐมลายูโบราณ

จากบันทึกของจีนสมัยราชวงศ์ถัง ได้เขียนถึงชื่อของรัฐที่ตั้งอยู่ในเกาะสุมาตราว่า โม-โล-ยู (Mo-Lo-Yue) อยู่ในระหว่างปี ค.ศ. 644-645 และนักบวชจีนที่ชื่อว่า อี้ซิง ได้บันทึกว่า การเดินทางไปยังประเทศอินเดียของเขานั้น ได้แวะที่ศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อศึกษาภาษาสันสกฤต และจากศรีวิชัย เขาได้เดินทางไปยังมลายู (Mo-Lo-Yue) และพักที่นั่นเป็นเวลาอีก 6 เดือน นั้นหมายความว่า เดิมทีนั้นมลายูเป็นชื่อของอาณาจักรโบราณบนเกาะสุมาตรา

2. คำว่า “มลายู” ในฐานะเป็นชื่อของ “ชนเชื้อชาติมลายู”

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เมื่อชาวตะวันตกโดยเฉพาะชาวฮอลันดาได้เริ่มเข้ามาเคลื่อนไหวในภูมิภาคมลายู (Nusantara) ด้วยชนพื้นเมืองมีลักษณะผิวและรูปร่างที่คล้ายกัน และพวกเขายังสามารถพูดภาษามลายูเป็นภาษากลางในการสื่อสารระหว่างกัน ดังนั้นชนพื้นเมืองดังกล่าวจึงถูกชาวตะวันตกเรียกรวมกันว่า ชนชาวมลายู (Bangsa Melayu)

3. ความหมายของ “มลายู” หลังปี ค.ศ.1400 ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เมื่อมีการสถาปนาอาณาจักรมะละกาขึ้นในปี ค.ศ. 1404 และการเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามของปรัมเปร การเผยแพร่ศาสนาอิสลามจึงกระจายไปทั่วภูมิภาคมลายู เป็นการเผยแพร่โดยผ่านการค้าขาย การแต่งงานกับบุตรเจ้าเมือง ไม่เพียงแต่มีการก่อร่างของสังคมมุสลิมเท่านั้น แต่ยังเป็นการกำเนิดของวัฒนธรรมมลายูอีกด้วย จนเราสามารถเห็นถึงการจัดตั้งรัฐในบริเวณชายฝั่งทะเล ทั้งในเกาะสุมาตรา เกาะกาลิมันตัน และภาคใต้ของประเทศไทยโดยเฉพาะที่ ปัตตานี นับตั้งแต่นั้นความหมายของคำว่า “มลายู” จึงไม่ได้ผูกมัดอยู่กับความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นการรวมเอาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเดียวกันเข้าไปด้วย นั่นคือ การนับถือศาสนาอิสลาม พุทธภาษามลายู และยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีมลายู (Adat-istiadat Melayu)

สรุปแล้วคำว่าชนชาวมลายู หากมองในแง่สังคมและวัฒนธรรมในความหมายกว้างแล้วจึงหมายถึงคนที่มีอาศัยอยู่ในแหลมมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ ในภูมิภาคมลายู ด้วยเหตุนี้กลุ่มเชื้อชาติมลายูในโลกจึงเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตามด้วยนโยบายของนักล่า

อาณานิคมซึ่งชอบแยกชาวมลายูให้เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยเพื่อความสะดวกในการปกครอง ดังนั้น อาณาเขตของบรรดาประเทศมลายูจึงถูกกำหนดไว้เพียงแค่ประเทศมาเลเซียเท่านั้น ในขณะที่คนมลายูในอินโดนีเซีย และในฟิลิปปินส์ นั้นกลับถูกเรียกว่าเชื้อชาติอินโดนีเซียและเชื้อชาติฟิลิปปินส์

3.8.6 ประวัติความเป็นมาของชาวมลายู

มีหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงว่าบริเวณโลกมลายูได้มีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่ยุคน้ำแข็ง (Pleistosen) อี ดูบัวส์ (E.Dubois) นักวิชาการชาวฮอลันดาได้พบซากกะโหลก ฟันและกระดูกขาส่วนบนที่เขตชนบทชานเมืองเบอกาวัน โซโล (Bekawan Solo) และเขามิที่ศนะว่าเกาะชวาเป็นบริเวณที่มีมนุษย์ยุคเก่าแก่ที่สุดอาศัยอยู่ เรียกว่า “มนุษย์วานร” ซึ่งถนัดเดินด้วยเท้าที่เชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบัน ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี ค.ศ.1931 ถึง 1934 ได้มีการพบซากมนุษย์วานรใกล้กับหมู่บ้านงันดง (Ngandong) บริเวณที่ลุ่มของเมืองเบอกาวัน โซโล มากกว่า 20 ซาก การพบซากมนุษย์ครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง และซากเหล่านั้นก็ถูกนำไปศึกษาวิจัยในเชิงลึกอย่างละเอียด ซากนี้จึงมีชื่อเรียกว่า “มนุษย์โซโล” ซากเหล่านี้ถูกค้นพบในชั้นดินที่นักธรณีวิทยาเรียกว่าชั้น ไพลสโตซีน (Pleistosen) ยุคกลาง ซึ่งมีอายุระหว่าง 200,000 ปี ถึง 800,000 ปี (Ismail Hamid, 1991 : 5-6)

ในปี 1936 มีการพบซากมนุษย์อีก 2 ซาก ที่หมู่บ้านเปอร์นิง (Perning) ใกล้กับเมืองมาญาเกอร์ตา (Majakerta) และหมู่บ้านซารังัน (Sangiran) ซากเหล่านี้พบในส่วนของชั้นไพลสโตซีน ยุคแรก ซึ่งเก่าแก่มาก (Lower Pleistocene) มีอายุราว 2,000,000 ปี ซากเหล่านี้มีชื่อเรียกว่า “มนุษย์มาญาเกอร์ตา” ในปี 1941 G.H.R. von Konigngsald ได้พบซากมนุษย์ซึ่งโบราณที่สุดในชั้นดินเก่าแก่ ซึ่งซากนี้เรียกว่ามนุษย์ใหญ่จากชวายุคโบราณ (Paleojavanicus) ซากมนุษย์ที่ถูกค้นพบหลังสุด ก็คือการค้นพบในปี ค.ศ. 1973 ที่หมู่บ้านซัมบุงมาจัน (Sambungmacan) จนถึงขณะนี้ซากมนุษย์โบราณที่ค้นพบที่ชวาจำนวนทั้งสิ้น 41 ซาก

ตามทัศนะของโกอินฌารานิงรัต (Koentjaraningrat) มนุษย์วานร ซึ่งรวมทั้งมนุษย์ใหญ่จากชวายุคโบราณนั้นนักวิชาการ ถือว่าเป็นมนุษย์ยุคแรกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งน่าจะมีชีวิตอยู่ในราว 2,000,000 ถึง 200,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราช บรรดานักวิชาการเห็นว่าแม้มนุษย์ซึ่งเก่าแก่ที่สุดนี้ยังไม่สามารถประดิษฐ์ภาษาของตนขึ้นมา แต่ก็ได้มีการใช้เครื่องมือซึ่งทำด้วยหินหรือไม้

นักวิชาการหลายคน ได้ทำการศึกษาถึงบรรพบุรุษของมนุษย์ยุคแรกที่สุดที่อาศัยในมาเลเซีย ทอม แฮร์ริสัน (Tom Harrison, 1972 : 1-3) กล่าวว่ามนุษย์พวกหนึ่งซึ่งเรียกว่า “โฮโม ซา

เปียน” (Homo Sapien) ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นบรรพบุรุษของชนหลาย ๆ เชื้อชาติ ก่อนนี้มนุษย์โฮโมซาเปียนนั้นถือว่ามีอยู่เฉพาะในตะวันออกกลางและที่อื่น ๆ เท่านั้น โดยไม่รวมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่จากการศึกษาวิจัยล่าสุดที่เปอลาวัน (Pelawan) ประเทศฟิลิปปินส์และพื้นที่ทางตะวันออกของประเทศมาเลเซียของทอม แฮร์ริสัน พบหลักฐานต่าง ๆ ของมนุษย์เชื้อสายโฮโมซาเปียน ซึ่งได้อาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ ของบริเวณนี้ในสมัยโบราณ โฮโมซาเปียน เป็นมนุษย์ยุคแรก ๆ พวกหนึ่งซึ่งมีรูปร่างคล้ายลิงและเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นคนชาวโบราณ มนุษย์พวกนี้พบว่าอาศัยอยู่ในมาเลเซียตะวันออกเฉียงเหนือ มาเลเซียแผ่นดินใหญ่ เกาะชวาและฟิลิปปินส์ หลักฐานส่วนหนึ่งที่แสดงว่าคนพวกนี้ได้อยู่ในบริเวณดังกล่าวก็คือการค้นพบอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ตัดสิ่งของที่ทำขึ้นจากหินซึ่งมีอายุเก่าแก่มาก เครื่องมือเหล่านี้มนุษย์โฮโมซาเปียน ได้เคยใช้มาแล้วซึ่งถูกค้นพบที่เมืองโกตาตัมปัน รัฐเปรัก และที่อุโมงค์เหมืองแร่ที่เซอมาตัง รัฐซาราวัก

ประวัติเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในคาบสมุทรมาลายู สามารถยืนยันได้โดยอาศัยหลักฐานของการค้นพบสิ่งต่าง ๆ ที่ถ้ำนีอะห์ซาราวัก (Gua Niah Sarawak) ทอม แฮร์ริสัน พร้อมคณะจากพิพิธภัณฑ์ซาราวักได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ยุคโบราณที่ถ้ำดังกล่าวได้พบกะโหลกมนุษย์โฮโมซาเปียน และจากการศึกษาปรากฏว่ากะโหลกมนุษย์ถ้ำไม้และกระดูกสัตว์ต่าง ๆ นั้นมีอายุราว 40,000 ปี ในขณะเดียวกัน โรเบิร์ต ฟ็อกซ์ (Robert Fox) จากพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ประเทศฟิลิปปินส์ได้ค้นพบกะโหลกที่คล้ายกันในถ้ำแห่งหนึ่งที่เปอลาวัน ทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ เนื่องจากก่อนยุคน้ำแข็งเมืองเปอลาวันเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินใหญ่ที่รวมอยู่กับบอร์เนียว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์โฮโมซาเปียน ซึ่งค้นพบที่ถ้ำนีอะห์ซาราวัก ได้เพนजर่อนเร่ไปถึงเปอลาวัน ประเทศฟิลิปปินส์ด้วย (Ismail Hamid, 1991 :7)

จากการศึกษาชั้นดินในถ้ำนีอะห์ของนักธรณีวิทยาได้ค้นพบกระบวนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และในชั้นดินใต้สุดพบเครื่องมือที่ทำจากหินอย่างหายาก ๆ ส่วนในชั้นดินถัดขึ้นมาก็ได้พบเครื่องมือที่สวยงามกว่าซึ่งทำขึ้นจากหินเขียวหนุมานหรือหินควอไซต์

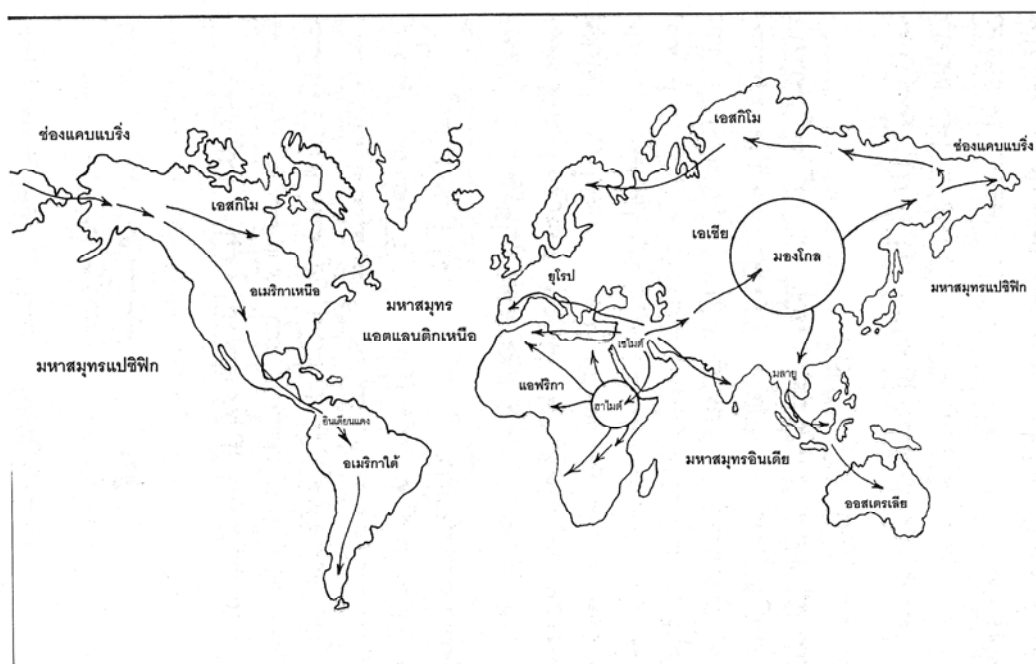
เกี่ยวกับประวัติดั้งเดิมของเชื้อชาติมลายุนั้น นักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกัน ฟาน รองเกล (Van Ronkel) มีความเห็นว่าเชื้อชาติมลายูได้แก่คนพูดภาษามลายูที่อาศัยอยู่ในดินแดนแหลมมาลายู หมู่เกาะเรียวลิงกา และบริเวณต่าง ๆ ในสุมาตราโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปาเล็มบัง ส่วนโรบิกวิน (Robiquin) ให้คำอธิบายเชื้อชาติมลายูอย่างกว้าง ๆ ว่า ผู้อาศัยอยู่ในภูมิภาคมลายู สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ แต่ไม่รวมนิวกินี และหมู่เกาะเมลานีเซีย (Ismail Hamid, 1991 : 2)

Encyclopedia Britannica (CD-ROM), 2003 ให้คำจำกัดความเชื้อชาติมลายูว่าเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในหมู่เกาะต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง บรรพบุรุษของพวกเขามาจากกลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตรนีเซีย โปรโตมาลายู มองโกลอยด์ อินโดนีเซียหรือมลายัน ชาติพันธุ์นี้เป็นที่เชื่อกันว่าแหล่งดั้งเดิมอยู่ที่มณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของประเทศจีน คนเหล่านี้เร่ร่อน

มาทางตอนใต้ลุ่มน้ำแม่โขงในราว ๆ 2,500 ถึง 1,500 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาพวกเขาได้อาศัยอยู่ในบริเวณคาบสมุทรมลายู หมู่เกาะอินโดนีเซีย มาดากัสการ์และหมู่เกาะติมอร์

นอกจากนี้ เฮนดริก เคิร์น (Hendrik Kern) และฟอน ไฮน์-เกลเดิร์น (Von Heine-Geldern) กล่าวถึงที่มาไว้ว่า มีกลุ่มผู้เร่ร่อนจากยูเรเชียที่ได้มาถึงหมู่เกาะมลายูระหว่างปี 2500 และ 1500 ก่อนคริสต์ศักราช กลุ่มแรกเรียกว่า มลายูโปรโต (Melayu Proto) และกลุ่มที่สองเรียกว่า มลายู ดิวโทร (Melayu Deutro) เมื่อกลุ่มที่สอง คือกลุ่มดิวโทรมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้รุกไล่กลุ่มคนมลายูโปรโตให้เข้าไปในป่าเขา กลุ่มคนโปรโตได้สร้างสังคมตนเองขึ้นในพื้นที่ลึก ๆ ในป่าอันเป็นที่รู้จักกันในนาม ญาคุน (Jakun) มะห์เมอร์รี (Mahmeri) ญาฮูต (Jahut) เตอมวน (Temuan) และบีดวนดา (Biduanda) ในขณะที่คนมลายูดิวโทร นั้น ว่ากันว่าเป็นบรรพบุรุษของคนมลายูในปัจจุบัน (Abdullah Hassan, 1980 : 23-25)

ภาพที่ 27 เส้นทางการอพยพของชนมลายู

ที่มา : ดัดแปลงจาก Mahmūd Shākīr, 1991 : 45

ส่วนเอ เอช คีน (A. H. Kean) ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยา มีทัศนะว่า เชื้อชาติมลายูมีการผสมกันระหว่างเชื้อชาติคอเคซอยด์กับเชื้อชาติมองโกลอยด์ (Ismail Hamid, 1991 : 3) ทัศนะนี้

เป็นทัศนะที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ว่า ชาวมลายูมีที่มาจากเดิมจากทางตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้น และสอดคล้องกับแนวคิดในศาสนาอิสลามที่ได้กล่าวถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ว่า ล้วนแต่มีที่มาจากเดียวกัน นั่นก็คือจากกลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส จากนั้นก็ได้กระจายออกไปตั้งถิ่นฐานตามที่ต่าง ๆ สำหรับเชื้อชาติมลายูเป็นกลุ่มที่เดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในทิเบตแต่หลังจากพื้นที่ดังกล่าวมีประชากรเริ่มหนาแน่น รวมถึงภัยจากสงครามภายในและความแห้งแล้งจึงทำให้ประชากรบางกลุ่มตัดสินใจอพยพลงทางใต้สู่คาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายู (Mahmūd Shākir, 1991 : 42-44) ดังแผนที่ซึ่งแสดงไว้ข้างต้น

3.8.7 วัฒนธรรมมลายูปัตตานี

กระบวนการวิวัฒนาการของวัฒนธรรมตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอาณาจักรฮินดู – พุทธ และตลอดมาจนถึงยุคอิสลามได้มีการสืบทอดประเพณีที่ทรงคุณค่าพร้อมกับข้อคิดซึ่งได้กลายเป็นวิถีชีวิตของชนชาติมลายูในปัจจุบัน หลังจากที่อิทธิพลของตะวันตกได้เข้ามาในดินแดนมลายูพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชาวอินเดียและชาวจีนในดินแดนแห่งนี้ได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น แม้ว่าปัตตานีจะได้ชื่อว่าศูนย์กลางแห่งศาสนาอิสลามก็ตาม เริ่มแรกนั้นวัฒนธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในเรื่องวิญญาณนิยม (Animism) แต่หลังจากวัฒนธรรมภายนอกได้ซึมซับเข้าไปในสังคมมลายู และวัฒนธรรมใดที่ชาวมลายูคิดว่ามี ความเหมาะสมก็นำมาใช้ในวิถีชีวิตของตนเองตามการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา วัฒนธรรมมลายูได้สร้างความเจริญให้กับสังคมแต่ในขณะเดียวกันชาวมลายูมีระบบการปกครอง เศรษฐกิจและศาสนาของตนเองทำให้ความซับซ้อนทางวัฒนธรรมมีมากขึ้น

ในยุคนั้น คนฮินดูได้นำเทวรูป (Berhala) มาขายให้กับคนลังกาสุกะและคนฮินดูได้เผยแผ่ศาสนาพุทธที่เคารพรูปปั้น เมื่อใดที่คนฮินดูเข้ามาเผยแผ่ศาสนาจะมีคนมลายูจำนวนมากเข้าไปห้อมล้อม และคนฮินดูจะอยู่ภายในวงล้อมของคนมลายู คนฮินดูจะแสดงมายากลให้ดู และจะรักษาโรคให้จนเป็นที่แปลกใจแก่คนมลายู ในสมัยนั้นคนมลายูเป็นจำนวนมากเชื่อถือและศรัทธาในศาสนาฮินดู แม้แต่ราชาเองก็บูชาเทวรูป ลังกาสูกะในสมัยนั้นจึงมีการก่อสร้างศาสนสถานและเทวรูปมากมาย

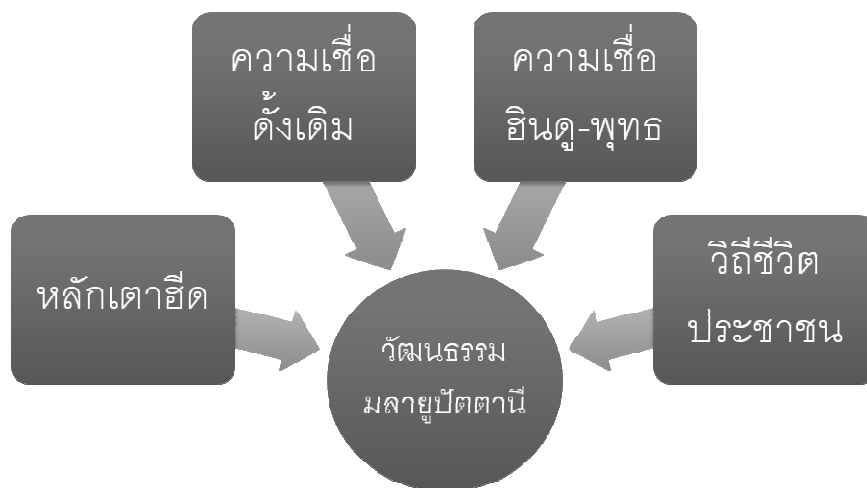
ประมาณต้นศตวรรษที่ 10 ศาสนาพุทธได้แพร่เข้ามายังลังกาสุกะ ชาวจีนในลังกาสุกะหันมาเข้ารับนับถือพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนั้นชาวจีนในลังกาสุกะก็รับนับถือพุทธศาสนาจำนวนมาก ชาวเมืองลังกาสุกะส่วนใหญ่จึงนับถือพุทธศาสนา ขณะเดียวกันความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ตามแบบของฮินดูก็ยังปฏิบัติกันต่อ ๆ มา เอกสารหลายแห่งจึงระบุว่า ชาวลังกาสูกะนับถือฮินดู-พุทธ พุทธศาสนาที่ลังกาสุกะรุ่งเรืองมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ก็ถึงจุดเสื่อมไปพร้อมกับอาณาจักรศรีวิชัย ต่อจากนั้นอาณาจักรมัชปาหิตเข้ามามีอำนาจแทนที่ ต่อมาเมื่อพระเจ้าปรมศวรแห่ง

มะละกาได้ละทิ้งพุทธศาสนาหันไปนับถือศาสนาอิสลามกองทัพมะละกาได้เข้ามารุกรานลังกาสุกะ และทำลายศาสนสถานจนเกือบหมดสิ้น

อย่างไรก็ตามความเจริญสูงสุดด้านวัฒนธรรมที่แท้จริงของสังคมมลายูปัตตานีคือ การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมประเพณีมลายูสมัยใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ถึงแม้ว่าอิสลาม เพิ่งจะแพร่หลายในโลกมลายูแต่ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมลายูและวัฒนธรรมอาหรับได้เกิด แล้วเมื่อก่อนศตวรรษที่สอง จึงเป็นที่ชัดเจนว่าอารยธรรมมลายูเป็นการสะท้อนความเจริญของอารย ธรรมอิสลามตั้งปรากฏอยู่ในรูปปราสาทหิน เครื่องมือเครื่องใช้ รูปแบบการก่อสร้าง เช่น พระราชวัง มัสยิด เครื่องปั้นดินเผา ศิลปะการตกแต่งและที่สำคัญที่สุดคือต้นฉบับของหนังสือที่เขียนด้วยอักษร ยาวี ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ

วัฒนธรรมฮินดูเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมมลายูซึ่งเป็นผลมาจากการ แพร่หลายของวัฒนธรรม เมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมาก่อนการเข้ามาของอิสลาม การเข้ามาของอิสลาม ในภูมิภาคนี้ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย นักวิชาการตะวันตกซึ่งได้ศึกษาวิจัย เกี่ยวกับวัฒนธรรมมลายูได้ให้ความเห็นว่าส่วนประกอบของอิสลามในวัฒนธรรมมลายูมีน้อยมาก ดังที่อาร์ โอ วินสเต็ด (R.O. Winstedt) ได้กล่าวไว้ว่า “จนถึงศตวรรษที่ 19 การสร้างวัฒนธรรมของ ชาวมลายูรวมทั้งศาสนายังคงมีแรงดลใจที่มาจากอินเดีย” ซึ่งสอดคล้องกับคำปรารภของเอส เอ็ม นา กิบ อัลออตตัส (S.M. Naquib al-Attas) เกี่ยวกับมโนภาพของอิสลามในวัฒนธรรมมลายูว่า “เป็น เวลาพันกว่าปีที่อิทธิพลของวัฒนธรรมฮินดูได้ครอบงำโลกมลายูตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 จนถึงคริสต์ วรรษที่ 13 ซึ่งทำให้วัฒนธรรมมลายูได้เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของศาสนา ฮินดู ดังกล่าวได้กลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมมลายูเก่าแก่และเปลี่ยนจากอารยธรรมที่มีรูปแบบง่าย ๆ กลายเป็นสังคมที่มีความซับซ้อน หลังจากการเข้ามาของอิสลามได้ทำให้สังคมมลายูเปลี่ยนแปลง ความคิดที่มีต่อวัฒนธรรม หลักการศาสนาได้กลายเป็นอุดมการณ์และวิถีชีวิต อุดมการณ์ที่มี ความสำคัญที่สุดได้แก่ หลักเตฮิด (Akidat al-Tauhid) นั่นก็คือความเชื่อในความเป็นเอกภาพของ เอกองค์อัลลอฮ์” (มุฮัมหมัดซัมบรี อับดุลมาลิก, 2543 : 87-88) ซึ่งสามารถแสดงโครงสร้างจาก องค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 28 โครงสร้างวัฒนธรรมมลายูปัตตานี

ในสมัยที่วัฒนธรรมมลายูในยุคกลางสู่กะมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ปัตตานีถือว่าเป็นรัฐต้นแบบของวัฒนธรรมชนชาติมลายูทั้งหมด แต่ปัจจุบันสิ่งดังกล่าวยากที่จะพบเห็นซึ่งนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมมลายูเชื่อว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมลายู นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น มีบันทึกกล่าวว่าราชอาณาจักรปัตตานีมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและเป็นรัฐที่มีความสุนทรีย์ภาพและความเด่นเป็นเวลหลายร้อยปีจึงไม่เป็นที่แปลกใจว่าทำไมปัตตานีจึงได้กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมมลายู จากความสามารถของกษัตริย์ที่ปกครองปัตตานีเป็นเวลายาวนานทำให้ศิลปะการดนตรี การฟ้อนรำ การละคร งานเหมืองแร่ งานสิ่งทอ และงานแกะสลักประสบความสำเร็จเปรียบเทียบกับศิลปะของประเทศกัมพูชา แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อดินแดนที่เคยมีความเจริญแห่งนี้ได้ถูกตัดขาดจากรัฐมลายูอื่น ๆ และในที่สุดความเจริญทั้งหมดได้หดหายไปภายใต้การปกครองของชาติอื่น (Sheppard M. C., 1972 : 10)

3.8.8 สังคมมลายู

สังคมมลายูประกอบด้วยชาวมลายูที่รวมตัวกันจากความสัมพันธ์ทางการแต่งงานด้วยสายเลือด และความสัมพันธ์ด้วยการอุปถัมภ์ (Ikantan Angkat) โครงสร้างทางครอบครัวของสังคมมลายูสามารถเห็นได้จากระบบเครือญาติและลูกหลานความเป็นสมาชิกและบ้านเรือน อำนาจและสิทธิการควบคุมและการแต่งงาน

ครอบครัวของสังคมมลายูสามารถแบ่งระบบเครือญาติและลูกหลานออกเป็น 2 ส่วน คือครอบครัวที่ยึดถือสายมารดา (Nasab Ibu) ซึ่งเป็นชนชาวมลายูที่ยึดถือระบบสังคมผู้หญิงเป็นใหญ่ (Adat Perpatih) ที่รัฐเนกรีเซมบีลัน นานิง (Naning) ในรัฐมะละกา รวมทั้งชุมชนมินังกาเบา (Minangkabau) ในเกาะสุมาตรา และครอบครัวที่ยึดถือสายบิดา (Nasab Bapa) ซึ่งเป็นชนชาวมลายูส่วนใหญ่ที่อยู่นอกเหนือจากพื้นที่ของรัฐเนกรีเซมบีลัน นานิง และ มินังกาเบาในเกาะสุมาตรา โดยพื้นฐานแล้วสังคมมลายูทั้งสองส่วนนี้มีความแตกต่างกันอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างขององค์กรทางสังคม แต่ด้วยสังคมมลายูภายใต้ระบบโครงสร้างที่ถูกกำหนดโดยศาสนาอิสลาม ทำให้สังคมมลายูของทั้งสองส่วนยังคงมีความเหมือนกันอยู่ในบางส่วน

3.8.8.1 บทบาทของครอบครัว

บทบาทที่สำคัญของครอบครัวนั้นมีทั้งบทบาทในทางเศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และการปกครอง โดยทั่วไปสังคมมลายูเป็นสังคมการเกษตร ผลผลิตในสังคมการเกษตรนั้นแรงงานในครอบครัวมีความสำคัญ ดังนั้นครอบครัวมลายูจึงสามารถถือได้ว่าเป็นหน่วยผลิตแห่งหนึ่งทางเศรษฐกิจ ทุกคนที่เป็นสมาชิกในครอบครัวสามารถออกแรงงานในการผลิตส่วนดังกล่าว คนมลายูที่อาศัยนอกเมืองมักไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสถาบันหรือหน่วยงานที่พวกเขาต้องการ เช่น ด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการผลิตอาหาร อบรมสั่งสอนบุตร ชักผ้า และดูแลบ้านเรือน และกิจการอื่น ๆ ภายใต้กรอบของครอบครัว ดังนั้นครอบครัวในสถานะที่ผลิตสิ่งที่สมาชิกครอบครัวต้องการ ถึงสามารถกล่าวได้ว่าครอบครัวมลายูเป็นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจโดยรวม

บทบาทด้านการศึกษา ครอบครัวได้สร้างจริยธรรมและนิสัยส่วนตัวของลูก ๆ สังคมมลายูให้ความสำคัญในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ไม่ว่าจะด้วยการอาศัยหลักการของศาสนาอิสลาม กฎหมายประเพณี จำนวนต่าง ๆ อย่างเช่น จำนวนที่ว่า Kalau hendak Melentur biarlah Semasa rebung (ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก) Sayangkan anak pukul-pukulkan (รักลูกให้ตี) Bapa borek anak rintik (ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น) สังคมมลายูจะสอนลูกตั้งแต่เด็ก ๆ โดยบิดามารดาตามความเหมาะสมของงาน ในบ้านเรือนนั้น ลูก ๆ ที่เป็นผู้หญิงจะถูกอบรมเพื่อเตรียมการเป็นภรรยา และเป็นผู้นำในบ้านเรือนต่อไป สังคมมลายูไม่อาจยอมรับลูกผู้หญิงที่ไม่สามารถดูแลบ้านเรือน ส่วนบทบาทด้านศาสนานั้น ครอบครัวมลายูมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนด้านศาสนาแก่สมาชิกของครอบครัว เช่น การละหมาด การถือศีลอด การละหมาดร่วมกันภายในครอบครัว ดังนั้นครอบครัวมลายูจึงเป็นหน่วยหนึ่งของกิจการทางศาสนาอิสลาม

ครอบครัวถือเป็นหน่วยแรกที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้อง ช่วยเหลือในยามเจ็บไข้ได้ป่วย รวมถึงการช่วยเหลือสมาชิกของครอบครัวในยามที่มีความลำบาก ทุกข์ยากเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามให้ปฏิบัติ คนมลายูให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยและสวัสดิภาพของสมาชิกครอบครัว

ในสังคมที่ยึดถือเชื้อสายมารดานั้นเมื่อสมาชิกของครอบครัวถูกข่มขืนหรือถูกทำร้าย เป็นหน้าที่ของครอบครัวคนที่ถูกข่มขืนหรือถูกทำร้ายต้องปกป้องหรือเรียกค่าเสียหาย ดังปรากฏในสำนวนที่ว่า “Cincang pampas, bunuh beri balas” (เลือดต้องล้างด้วยเลือด)

คุณลักษณะบางอย่างของความเป็นครอบครัวของคนมลายูได้สะท้อนผ่านสำนวนต่าง ๆ อาทิ “Cubit paha kanan paha kiri terasa” และ “Sebusuk-busuk daging, dibasuh” นั้นหมายความว่า ถ้าสมาชิกในครอบครัวเจ็บ สมาชิกคนอื่น ๆ ก็จะช่วยด้วย หรือถึงจะมีตำหนิอย่างไรเขาก็เป็นสมาชิกของครอบครัว ครอบครัวยินดีต้อนรับเสมอ

3.8.8.2 บทบาทของสมาชิกครอบครัว

บทบาทของสามีภรรยาในครอบครัวมลายูนั้นได้มีการกำหนดโดยศาสนาอิสลามและขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยทั่วไปแล้วอำนาจจะอยู่กับสามีหรือบิดา ดังนั้นสามีหรือบิดามีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว ดังนั้นการที่สามีมีสถานะเป็น “di bawah telunjuk isteri” (อยู่ภายใต้อำนาจของสตรี) จึงเป็นสิ่งที่น่าอับอายสำหรับสังคมมลายู และเป็นการดูถูกสถานะของสามีในฐานะผู้นำครอบครัว นอกจากนี้หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่รับผิดชอบด้านค่าใช้จ่าย และดูแลความสุขและความทุกข์ของครอบครัว ซึ่งหากหัวหน้าครอบครัวไม่สนใจความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว สถานะทางสังคมของหัวหน้าครอบครัวจะตกต่ำในสายตาของสังคมมลายู

ในสังคมมลายูโดยเฉพาะสังคมมลายูในชนบทได้มีการแบ่งกรอบหน้าที่ภายในครอบครัวอย่างชัดเจน โดยสามีหรือบิดาต้องรับทำหน้าที่ในงานที่หนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นสังคมมลายูจะพบสามีหรือบิดาเข้าครัวทำอาหาร ซักผ้า หรือดูแลบ้านเรือนได้น้อยมาก ในขณะเดียวกัน ภรรยาเองก็จะถูกมองว่าไม่ควรทำงานหนักเหมือนกับผู้ชาย

สตรีชาวมลายูไม่มีความเป็นอิสระเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย โดยสตรีมลายูมักใช้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงานบ้าน เมื่อสตรีชาวมลายูแต่งงาน หน้าที่พื้นฐานของเธอคือดูแลสามี อบรมสั่งสอนบุตร และดูแลบ้านเรือน ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับการเรียกสตรีชาวมลายูว่า “Ibu rumah” หรือ “Orang rumah” (แม่ศรีเรือน) นอกจากนี้ภรรยาในสังคมมลายูยังมีฐานะเป็นที่ปรึกษาของสามี ซึ่งการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจร่วมกันทั้งสามีและภรรยา